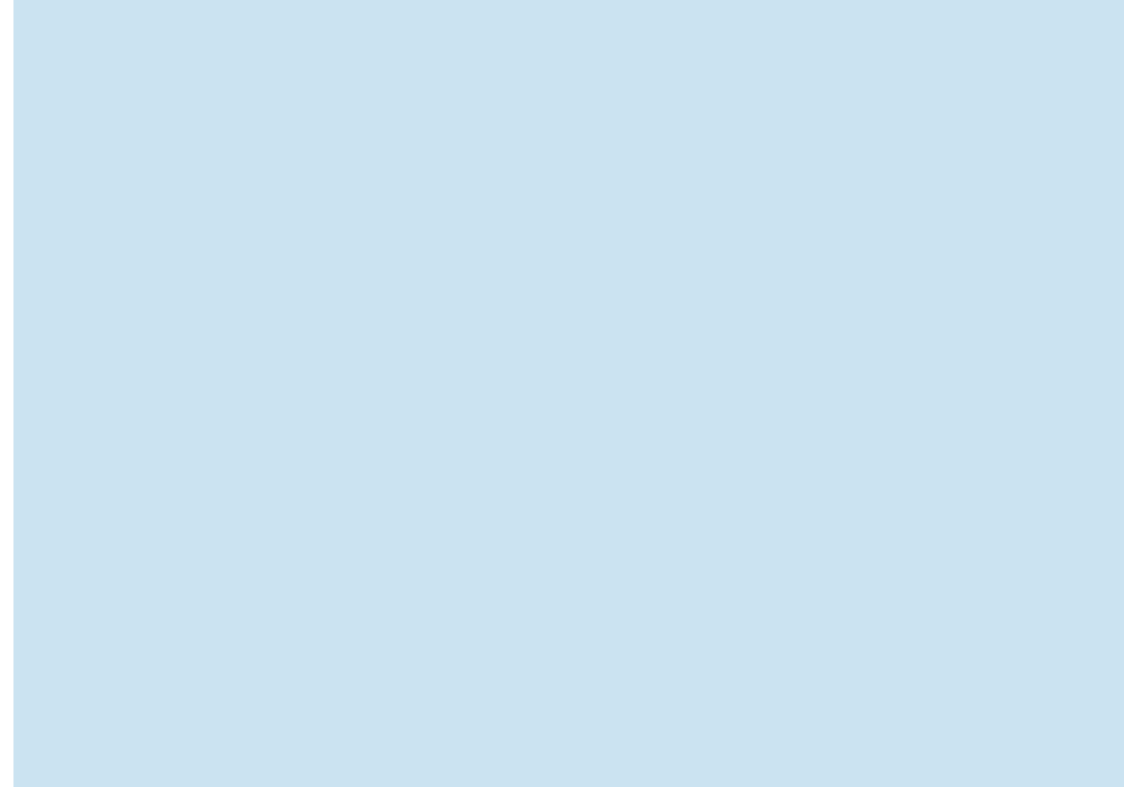

Jaarverslag 2024

Ontwikkelen
met kwaliteit.

Naar
inhoud

Inhoud

Voorzitter Jan Markink

"Kwaliteiten, kennis en kunde medewerkers Gelders Genootschap worden echt gewaardeerd door onze leden"

"Een uitstekend jaar!" Voorzitter van Gelders Genootschap Jan Markink kijkt positief terug op 2024.

Door de komst van de Omgevingswet hadden de ruimtelijk adviseurs van Gelders Genootschap het in de eerste maanden van 2024 héél druk met een piek aan adviesaanvragen. Dat zorgde er mede voor dat Gelders Genootschap financieel een uitstekend jaar draaide. "Complimenten aan alle medewerkers die deze klus hebben geklaard. Hun kwaliteiten, kennis en kunde worden echt gewaardeerd door onze leden", benadrukt Jan.

Afgelopen jaar is Gelders Genootschap met andere erfgoedorganisaties in gesprek gegaan over verdere samenwerking. "We hebben een

intentieverklaring ondertekend waarin is afgesproken dat we 2025 benutten om zorgvuldig te verkennen of verdergaande samenwerking meerwaarde heeft. Mogelijk kunnen we een aantal zaken samen slimmer regelen. Goed om dit te onderzoeken, want elke euro die we uitgeven aan ruimtelijke kwaliteit willen we natuurlijk doelgericht besteden."

Los van de samenwerkings-verkenning, zorgt Gelders Genootschap ervoor dat de organisatie klaar is voor de toekomst. Zo werd in 2024 een nieuw functiehuis met actuele functieomschrijvingen gemaakt. Verder wordt veel aandacht besteed aan het

werven en intern opleiden en laten groeien van nieuw talent. "Ook zien we als bestuur dat het team werkt met een brede blik op ruimtelijke kwaliteit. Met alle transities en vraagstukken die op ons afkomen, is dat een prima zaak. De basis staat goed."

Bestuur en organisatie

Vanaf pagina 36 in dit jaarverslag meer informatie over Bestuur en organisatie en de actuele samenstelling van het bestuur. Het streven is dat de verschillende regio's waarin Gelders Genootschap actief is, vertegenwoordigd zijn in het bestuur.

Voorwoord

Ontwikkelen met kwaliteit

Directeur Renée Koning

Wát een positieve energie riep onze kennisdag in 2024 op! Met het Zwitsalterrein in Apeldoorn als uitvalsbasis, maakten we samen met vertegenwoordigers van Gelderse gemeenten kennis met allerlei praktijkvoorbeelden van ontwikkelen met kwaliteit. Dit thema is ook de rode draad in dit jaarverslag.

We kijken terug op het eerste volle jaar werken onder de nieuwe Omgevingswet. Gemeenten investeerden volop in versterking van hun 'basis'. Denk aan het ontwikkelen van omgevingsbeleid, maar ook aan nieuwe manieren van werken. Vóór je toekomt aan visievorming op ruimtelijke kwaliteit is inzicht in het erfgoed en de cultuurhistorische waarden die je in huis hebt, een must. Gemeenten klopten ook bij ons aan voor allerlei inventarisaties en waardestellingen.

Naast die basis op orde in beleid en processen, is ook de ambitie van gemeenten en initiatiefnemers een belangrijke succesfactor voor ruimtelijke kwaliteit. In hoeverre is en blijft de focus op ruimtelijke kwaliteit bepalend in planontwikkeling of de toetsing daarvan? En welke mogelijkheden zijn er om de plek waar het om gaat nog mooier te maken?

Ook participatie van initiatiefnemers is een belangrijke succesfactor. Dit merken we niet alleen in ons dagelijkse, 'normale' advieswerk, maar ook in het project Oorlog in Arcadië dat we in 2024 afrondden. Samen met kasteel- en landgoedeigenaren schreven we letterlijk geschiedenis. Dat leverde een mooi publieksboek op, dat beloond werd met de Ithaka-prijs voor beste historische publicatie.

In dit jaarverslag delen we meer voorbeelden van ons werk in 2024 waarin verschillende aspecten van ontwikkelen met kwaliteit naar voren komen. Eén heb ik er nog niet benoemd: mensen. Elke dag zetten onze experts zich met plezier en kennis van zaken in voor de schoonheid van stad en land. Samen met medewerkers en bestuurders van onze ledengemeenten (en andere opdrachtgevers) kijken zij steeds opnieuw naar kansen voor ontwikkelen met kwaliteit.

Gelders Genootschap in vogelvlucht

Onze missie in praktijk

Wij staan voor de schoonheid van stad en land. Met een deskundige kijk op de waarden, kwaliteiten en eigenheid van gebouwen, landschappen, dorpen, steden en erfgoed, adviseren onze specialisten gemeenten in Gelderland, en Noord-Limburg over het mooier maken van de (leef)omgeving voor hun inwoners.

“

Wij staan voor
de schoonheid
van stad
en land”

Onze leefomgeving verandert. Verduurzaming, grootschalige woningbouw, klimaatadaptaties, leegstaand erfgoed en de omvorming van de landbouw: er komt veel af op stad en land. Wij helpen gemeenten plannen maken die ervoor zorgen dat het voor inwoners fijn wonen, werken en recreëren blijft.

Wij bundelen onze kennis over architectuur, landschap, stedenbouw en erfgoed. Samen bieden wij inzicht in de identiteit, kwaliteit en historie van een gebouw of gebied. Wij helpen gemeenten keuzes maken en zoeken samen naar kansen om de leefomgeving mooier te maken door nieuwe waarden toe te voegen aan ruimtelijke ontwikkelingen.

Wat doen wij en hoe werken wij?

Onze adviseurs werken vanuit de drie teams Bouwen, Landschap en stedenbouw en Erfgoed intensief met elkaar samen en benaderen ruimtelijke vraagstukken in samenhang.

Doordat we zoveel verschillende gemeenten en andere opdrachtgevers adviseren en ondersteunen, kunnen we óók delen wat elders goed werkt. Dat gaat niet alleen over inhoudelijk goede ruimtelijke oplossingen, maar ook over beleidsontwikkeling of de inrichting van werkprocessen.

Om goede 'praktijken' te delen en kennisuitwisseling te stimuleren, organiseerden we in 2024 netwerk-bijeenkomsten, webinars en excursies voor ambtenaren en bestuurders.

Bouwen

Als onafhankelijke experts adviseren wij colleges van burgemeester en wethouders over bouwplannen en toetsen die aan het gemeentelijk welstands- of omgevingsbeleid. Graag denken we vroeg in de planvorming of beleidsontwikkeling mee, zodat we kunnen helpen om doordachte keuzes te maken die bijdragen aan de omgevingskwaliteit.

Hoe helderder het omgevingsbeleid, hoe beter plannenmakers dit kunnen vertalen in goed ontworpen gebouwen. Onze architecten trekken hiervoor samen op met collega-experts in erfgoed, landschap en stedenbouw.

Leergang stedenbouw voor professionals: klaar voor de toekomst

Hogeschool Saxion ontwikkelde op ons verzoek de 'Leergang stedenbouw voor professionals' die onze adviseurs begin 2024 volgden. Dit was een groot succes! De leergang bracht verbreding en verdieping voor integraal (samen)werken aan een leefomgeving met kwaliteit. Elk van de twaalf cursusdagen bestond uit theorie, lezingen, groepsopdrachten en praktisch casuswerk.

Dankzij de Adviesbankapp adviseren we snel en slagvaardig

Bij de nieuwe Omgevingswet hoort ook het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) waarin vergunningsaanvragen en informatie worden gebundeld. De zogenoemde Samenwerkingsfunctionaliteit (SWF) in het DSO maakt digitale uitwisseling van bestanden en adviezen tussen overheden mogelijk. Samen met een aantal collega-organisaties hebben we de zogenoemde Adviesbankapplicatie laten maken die goed communiceert met dit SWF.

De Adviesbank wordt sinds 2024 volop gebruikt door onze adviseurs, ook voor de administratieve afhandeling van adviesaanvragen. Dankzij deze app kunnen wij snel en slagvaardig adviseren.

De adviezen zijn eenduidig en herkenbaar opgezet en we kunnen die rechtstreeks plaatsen in het vergunningensysteem van gemeenten. Ook is in één oogopslag de voorgeschiedenis van een plan te zien en hebben ambtenaren eerdere tekeningen en adviezen meteen bij de hand.

Meer weten over de Adviesbank? We vertellen er graag meer over!

Werken onder de Omgevingswet

Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet ingevoerd. Dankzij zorgvuldige voorbereiding waren we helemaal klaar voor de nieuwe manier van werken. Wel kregen we begin 2024 te maken met een piek in bouwplanadviesaanvragen die in afwachting van de definitieve wetsinvoering op de plank waren blijven liggen.

Landschap en stedenbouw

De transitie in energie en landbouw, verduurzaming, klimaatadaptatie, biodiversiteit en de vele woningen die er moeten komen: dit alles levert grote uitdagingen op voor dorpen, steden, landgoederen, buitenplaatsen en het landelijk gebied.

Met onze kennis over de ontstaansgeschiedenis en de culturele en ruimtelijke identiteit van een plek, landschap of regio, helpen wij gemeenten toekomstbestendige keuzes en passend omgevingsbeleid te maken. Wij reiken ideeën aan en helpen zo de leefomgeving mooier maken.

Steeds meer focus op een integrale aanpak

Wij merken dat gemeenten na enige tijd werken onder de Omgevingswet nu toekomen aan 'de bedoeling' van de wet: een integrale benadering van de ruimte en de omgevingskwaliteit ervan.

Gemeenten vinden het belangrijk om hun beleid op orde te hebben en benaderden ons in 2024 voor advies en ondersteuning bij het maken van hun Omgevingsvisies, Omgevingsplannen, cultuurhistorische inventarisaties, actualisatie van monumentenlijsten en nieuw beleid voor omgevingskwaliteit en

erfgoed. In 2024 detacheerden we experts van Gelders Genootschap bij een aantal gemeenten zoals Arnhem, Nijmegen, Voorst en Buren. Hoofd bedrijfsvoering Simon van den Bergh werd gedetacheerd als directeur ad-interim bij Monumentenwacht Gelderland.

Hoe graag we gemeenten ook ondersteunen: het is wel zorgelijk om te merken dat gemeenten vakmensen missen, terwijl er zoveel ruimtelijke ontwikkelingen op ze afkomen.

Bron: provincie Gelderland

● GOEDE INITIATIEVEN IN HET ZONNETJE

Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit

In 2024 ondersteunden we provincie Gelderland bij de organisatie van de tiende editie van de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit. Het thema: thuis voelen. Het was een feestje om samen met de provincie op inspirerende wijze aandacht te vragen voor ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid in onze regio.

Er kwamen maar liefst 56 voorstellen binnen, die draaiden om je thuis voelen in de context van wonen of in sociaal-culturele verbanden.

Uit de twintig genomineerden koos de door Gelders Genootschap samengestelde jury uiteindelijk drie winnaars:

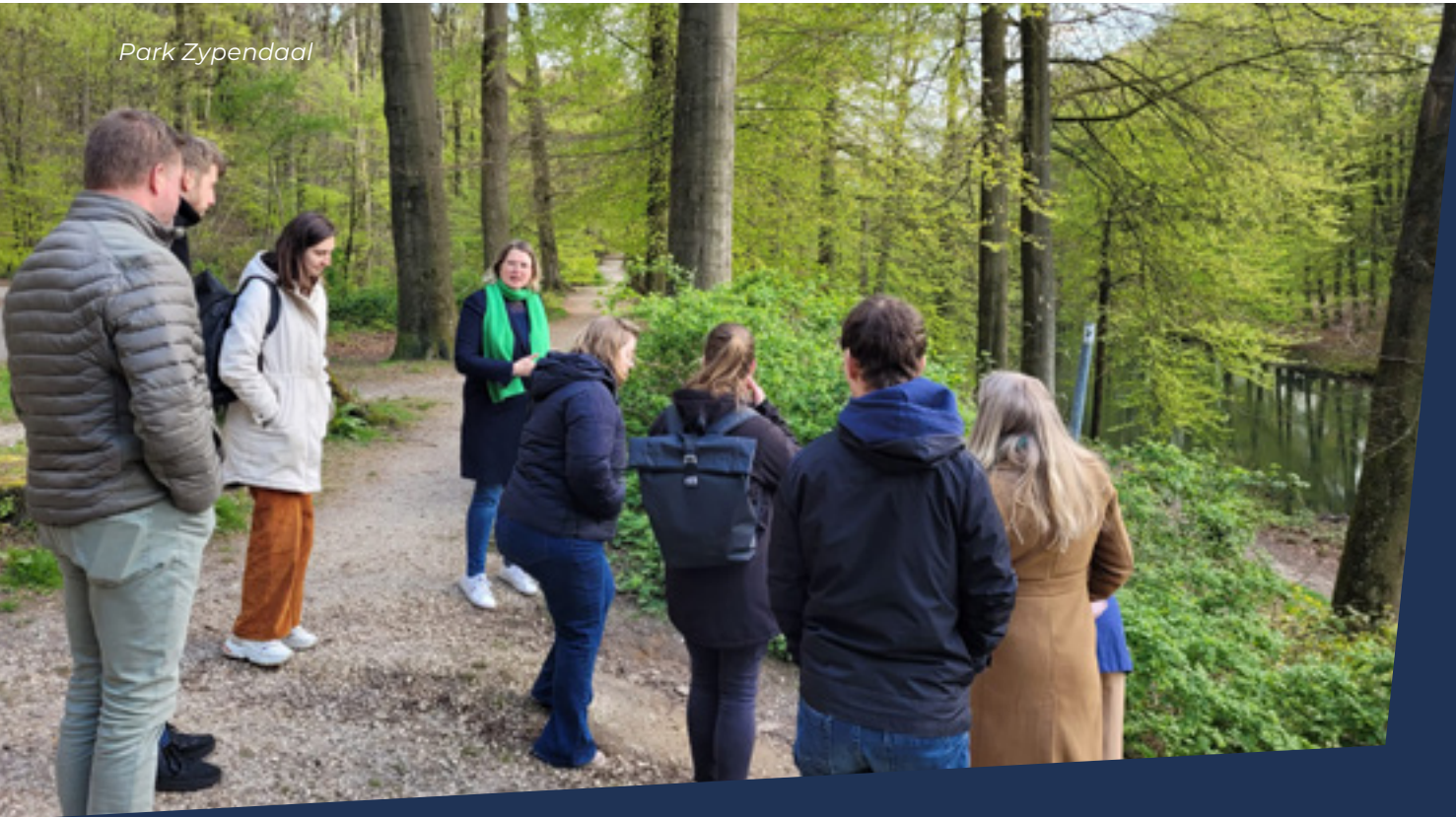
- Mooi Mosterdhof (Westervoort, categorie Wonen & Woonomgeving)
- De stadsboerin (Doetinchem, categorie Leefbaarheid & Sociale Verbinding)
- Multifunctioneel Ecologisch Onderkomen (Groenlo, publieksprijs)

In 2025 verschijnt een boek met een terugblik op tien edities van de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit.

Bron: provincie Gelderland

Park Zypendaal

Erfgoed

Met en voor jonge erfgoedzorgers bouwen we aan het netwerk SCG Jong. We ontmoeten elkaar op bijzondere locaties in Gelderland. Doel van het netwerk: de wondere wereld van erfgoedzorg verder verkennen met elkaar, praktijkervaringen delen en actuele erfgoedthema's verdiepen. Natuurlijk is er ter afsluiting altijd een gezellige borrel.

Erfgoed vertelt het verhaal van onze omgevingsgeschiedenis. Dat verhaal helpt ons om ons te verbinden met onze buurt, dorp, stad en streek en om te genieten van onze omgeving.

Kostbaar erfgoed willen we behouden én toekomstgericht ontwikkelen, door te verduurzamen of er een nieuwe invulling voor te vinden. Wij helpen gemeenten hierbij, door erfgoedwaarden te duiden en mee te denken over creatieve oplossingen om erfgoed te verbijzonderen. Ook begeleiden wij erfgoedtransformaties en ontwikkelen erfgoedbeleid.

Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland

Samen met Monumentenwacht Gelderland voeren wij de activiteiten uit voor Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland (SCG).

SCG ondersteunt Gelderse gemeenten bij de ontwikkeling en uitvoering van hun cultuurhistorisch beleid. In SCG werken we samen met provincie Gelderland, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Vereniging Nederlandse Gemeenten.

Wij zijn er voor alle ambtenaren en bestuurders van gemeenten die te maken hebben met erfgoed. Wij organiseren netwerk- en themabijeenkomsten, cursussen, webinars en excursies. Ook kun je bij ons terecht voor alle vragen over cultuurhistorisch beleid.

Elke twee weken is er het Plan-overleg Cultuurhistorie Gelderland, waar gemeenten ingrijpende plannen voor rijksmonumenten tijdig kunnen afstemmen met de samenwerkende partners van het SCG. Vanuit SCG verzorgen wij het secretariaat van de Gelderse Erfgoedalliantie en bevorderen wij waar mogelijk de samenwerking tussen alle Gelderse erfgoedorganisaties.

Erfgoedkennis: verspreiden maar!

Vanuit SCG organiseerden we in 2024 een aantal cursussen en webinars over actuele thema's. Drie voorbeelden uit het aanbod uitgelicht.

1. Webinarreeks: Het verleden onder onze voeten

Eind 2024 ging de webinarreeks 'Het verleden onder onze voeten' van start, die we samen met onze Overijsselse collega-organisatie Het Oversticht ontwikkelden. De reeks loopt door in 2025 en gaat

in op de vraag: hoe combineer je verantwoord omgaan met erfgoed in de bodem met ruimte geven aan actuele ontwikkelingen?

2. Basiscursus verduurzaming van monumenten

Op 2 april 2024 verzorgden we vanuit SCG met het Gelders Restauratiecentrum een basiscursus verduurzamen van monumenten. Medewerkers van gemeenten en omgevingsdiensten, vergunningverleners, bouwplan-toetsers, toezichthouders, bouwinspecteurs en gemeentelijke vastgoedbeheerders konden hun kennis uitbreiden en bekijken hoe het landhuis Reuversweerd is gerestaureerd en verduurzaamd.

Reuversweerd

3. Workshop Erfgoed in de klimaatstresstest

Op 17 oktober 2024 organiseerde SCG samen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de workshop Erfgoed in de klimaatstresstest in Geofort Herwijnen. Gemeenten moeten in 2025 de klimaatstresstest actualiseren en tijdens deze workshops kregen deelnemers tekst en uitleg over de risico's die klimaatverandering kan opleveren voor cultureel erfgoed en wat oplossingen kunnen zijn.

Samenwerkingspartners

Gelders Genootschap is lid van het Team Ruimtelijke Kwaliteit Nederland, waarin we met collega-organisaties en de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit samenwerken. Door onze krachten te bundelen, kunnen we gebruikmaken van elkaars deskundigheid en gezamenlijke, landelijke projecten en onderzoeken uitvoeren.

- Andere samenwerkingspartners zijn onder meer Landschapsbeheer Gelderland, Monumentenwacht Gelderland, Gelders Erfgoed, Geldersch Landschap en Kasteelen en het tijdschrift Monumentaal.
- In 2024 zijn we gesprekken gestart met een aantal andere Gelderse erfgoedorganisaties – dit leidde begin 2025 tot een intentieverklaring om de kansen voor verdergaande samenwerking verder te verkennen.

Bouwstenen Omgevingskwaliteit

Met Team Ruimtelijke Kwaliteit Nederland werken we aan Bouwstenen Omgevingskwaliteit. Deze bouwstenen geven gemeenten handvatten om omgevingskwaliteit te verankeren in hun Omgevingsvisie, Omgevingsplan, ruimtelijke programma's en beleidsregels. Het zijn geen formats of blauwdrukken, maar handreikingen die ruimte laten voor lokaal maatwerk dat past bij de ruimtelijke identiteit en cultuur van elke gemeente.

- Wij brengen praktijkvoorbeelden uit Gelderland in, zoals de dorpskwaliteitsgidsen die we voor elk dorp van gemeente Brummen maken en die richtlijn en inspiratie zijn voor toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen – in de gidsen omschrijven we de eigenheid van elk dorp, inclusief het landschap en de cultuurhistorie.

Inspanningen en resultaten 2024

Ontwikkelen met kwaliteit

Goede omgevingskwaliteit: dat beoogt de Omgevingswet die in 2024 in werking trad. Of anders gezegd: hoe maken en houden we onze leefomgeving aantrekkelijk?

Verskillende factoren beïnvloeden de leefomgeving: architectuur, erfgoed, landschap, natuur, maar bijvoorbeeld ook identiteit, functionaliteit, duurzaamheid en inclusie. Ook in ons werk voor gemeenten en andere samenwerkingspartners komt die brede benadering volop terug.

Sinds 2024 doen onze adviseurs steeds meer mee aan intake- en omgevings-tafels en in kwaliteitsteams. Dit zijn allemaal voorbeelden waarbij we met gemeenten 'aan de voorkant' van planvorming een constructieve dialoog opzoeken met initiatiefnemers. Zo kunnen we alle kansen voor ruimtelijke kwaliteit benutten.

We merken dat steeds meer commissies een bredere samenstelling krijgen. Ook onze adviezen gaan in toenemende mate niet alleen over (steden)bouw, erfgoed en landschap, maar bijvoorbeeld ook over klimaatadaptatie, natuurinclusief ontwikkelen of sociale leefbaarheid.

Ontwikkelen met kwaliteit in de praktijk

Wij zien minimaal vier (succes) factoren voor ontwikkelen met kwaliteit:

1. de ambitie van de overheid: staat kwaliteit voorop en blijven we als samenwerkende partners kiezen voor die ruimtelijke kwaliteit, ook met alles wat er op ons afkomt en de ruimtedruk op ons land?

2. beleid en processen op orde: hebben gemeenten (en andere overheden) hun basis op orde? Zijn de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan helder? Geven die voldoende richting voor ontwikkelen met kwaliteit?

3. participatie van initiatiefnemers: hoe neem je mensen mee? Wordt op tijd ingestoken op een dialoog met initiatiefnemers? En hoe ziet goed opdrachtgeverschap eruit van die initiatiefnemers?

4. de plek: waar landt een idee of initiatief? Waar speelt de ontwikkeling zich af en welke kansen zijn er om die plek mooier, functioneler, toekomstbestendiger en leefbaarder te maken?

In dit jaarverslag delen we een aantal voorbeelden uit 2024 die aansluiten bij één of meerdere van deze succesfactoren. **Kik vooral op de knoppen bij de oranje 'I' voor uitgebreidere informatie en inspiratie op onze website!**

Kennisdag 2024 over ontwikkelen met kwaliteit

Op 9 oktober 2024 organiseerden wij in Apeldoorn een kennisdag voor zo'n zeventig samenwerkingspartners. Het thema was Ontwikkelen met kwaliteit. De ingrediënten: een boeiende lezing van de Apeldoornse stadsbouwmeester, vier inspirerende excursies en tijd voor ontmoeting.

Ruimtelijke kwaliteit Sint Jozef in Nijkerk bewijst meerwaarde Q-team

Om de ruimtelijke kwaliteit te waarborgen bij de ontwikkeling van het nieuwe woonzorgcentrum Sint Jozef in Nijkerk, werd een Q-team opgericht. Naast de stedenbouwkundige van de gemeente, was ook onze adviseur Lucas Reijmer onderdeel van dit team. Dit team dacht met de ontwikkelaar mee

over ontwerp oplossingen. De input van het participatietraject dat de ontwikkelaar organiseerde werd ook getoetst door het Q-team.

Dorpspaspoorten stimuleren ruimtelijke kwaliteit

● ONTWIKKELING KRAANBAANGEBIED IN WEST MAAS EN WAAL

In Dorpspaspoorten heeft gemeente West Maas en Waal spelregels opgenomen voor toekomstige stedenbouw en ontwikkelingen in landschap en architectuur. Die leveren ook als toetsingskader hun meerwaarde bij de ontwikkeling van de Kraanbaan.

Dit terrein met loodsen, steenfabrieken en scheepswerven wordt de komende jaren omgetoverd tot een levendig woongebied.

Gennep werkt aan 'De Kunst van Samen'

Gelders Genootschap adviseert ook de Limburgse gemeente Gennep, die kunst en cultuur onmisbaar vindt voor de identiteit en bevordering van leefbaarheid. Daarom investeert Gennep met beleid én een fonds in kunst in de openbare ruimte en het mogelijk, zichtbaar en beleefbaar maken van cultuurhistorie.

Gelders Genootschap is vertegenwoordigd in de in 2024 nieuw samengestelde adviescommissie beeldende kunst en cultuurhistorie. Zo kunnen wij tijdig meedenken over goede omgevingskwaliteit, met de 'ruimtelijke kwaliteitsbril' op.

In 2024 stond het beleefbaar maken van Gennep Huys op de agenda; om de belangrijkste cultuurhistorische plek van Gennep met een kunstwerk op de kaart te zetten. Deze ooit machtige vesting speelde een belangrijke rol in de Tachtigjarige Oorlog.

Nieuwbouw Beuningen

● SCHOOLVOORBEELD VAN ONTWIKKELEN MET KWALITEIT

Met recht een schoolvoorbeeld van ontwikkelen met kwaliteit: het plan voor nieuwe woningen in gemeente Beuningen. Bepalende succesfactoren: de ambitie van de gemeente, duidelijke kwaliteitseisen en een zorgvuldige beoordeling.

Net als veel andere gemeenten in Nederland, hebben ook Ewijk en Beuningen meer woningen nodig. Daarom komen er 150 nieuwe woningen bij in het (voormalig) agrarisch gebied aan de zuidzijde van Ewijk – tussen de Koningstraat en zonnepark Lagewoerd. Het gaat om een mix van sociale huur en koop.

Gelders Genootschap adviseerde in een beoordelingscommissie over de kwaliteit. Voor die kwaliteit waren aan de voorkant een aantal duidelijke beeldkwaliteitseisen gesteld voor het bouwen in erven en clusters, de gewenste samenhang in

architectuur, rooilijnen, kleur- en materiaalgebruik, duurzaamheid en de openbare ruimte.

Juist doordat de gemeente aan de voorkant zo duidelijk was over ambitie en eisen, verliep het beoordelingsproces – in meerdere rondes – zorgvuldig en goed. De discussies in de beoordelingscommissie waren soms stevig, maar altijd opbouwend en met respect voor een goede balans in de beoordeling van verschillende aspecten zoals prijs, proces én ruimtelijke kwaliteit. Eind 2024 kwam het plan Nieuwe Hoeve als beste uit de bus.

Een stap terug doen levert een mooier plan op voor FruitVillage

Betere huisvesting voor arbeidsmigranten die werken bij fruit-bedrijven in Geldermalsen, in gemeente West Betuwe. Dat is het doel van FruitVillage.

De planontwikkeling leverde in 2024 een belangrijke les op: hoe duidelijker stedenbouwkundige randvoorwaarden en beeldkwaliteitseisen aan de voorkant zijn, hoe mooier het plan wordt en hoe sneller besluitvorming kan gaan.

Nadat een eerste ontwerp na vijf behandelingen definitief werd afgewezen door de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit, besloten de gemeentelijk projectleider en onze adviseur ruimtelijke kwaliteit een stap terug te zetten. Met nieuwe stedenbouwkundige randvoorwaarden maakte de architect snel een nieuw plan dat wel bijdraagt aan ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en een aantrekkelijke entree van Geldermalsen.

Met inventarisaties brengen we waardevol erfgoed in beeld

Om te ontwikkelen met kwaliteit, willen gemeenten inzicht in welk waardevol erfgoed zij hebben. Gelders Genootschap inventariseert dit voor gemeenten, soms voor een heel gebied, soms voor een bepaalde periode of voor een specifiek gebouw. Zo'n inventarisatie is een goede basis voor het maken of uitbreiden van de gemeentelijke monumentenlijst. In 2024 deden we een uitgebreid Post '65 inventarisatieonderzoek voor gemeente Harderwijk.

Na 1965 werd Harderwijk op grote schaal planmatig uitgebreid, onder meer vanwege de bevolkingsgroei. Dit leverde nieuwe, groene woonwijken op waarin ook scholen, kerken en winkelcentra een plek kregen. Er kwam meer vrije tijd en de welvaart steeg, waardoor er sportcomplexen, vakantieparken en culturele centra gerealiseerd werden. Deze periode is belangrijk geweest voor het aanzicht van Harderwijk.

In 2024 zijn we ook gestart met een inventarisatie van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing en ensembles in gemeente Brummen. Het gaat onder meer om naoorlogse woningbouw, boerenerven, fabrikantenvilla's en industriële bebouwing. Dit alles bepaalt in sterke mate de identiteit van Brummen, Eerbeek en omliggende dorpen en landschappen.

Goed opdrachtgeverschap: Bouwhistorie bepaalt verbouwplan

In 2024 voerden we meerdere bouwhistorische onderzoeken uit. Een mooi voorbeeld is het onderzoek naar Huis Medler bij Vorden. De eigenaren willen er graag eigentijds wonen en het huis een duurzame toekomst geven.

De eigenaren van Huis Medler hebben een architect de opdracht gegeven om een goed verbouwplan te maken. Om daarin de waarden van het huis zo goed mogelijk mee te nemen, voerden wij een bouwhistorisch onderzoek

met waardenstelling uit: met behulp van veldwerk, literatuur- en archiefonderzoek.

Zo reconstrueerden we de bewogen geschiedenis van het pand. In 2025 doen we aanvullend een ontwikkelingsstudie, om de ontwikkelingsmogelijkheden van het totale complex in kaart te brengen, met focus op wat mogelijk is.

Duurzaam ontwikkelen met kwaliteit

Duurzaamheid wordt steeds meer onderdeel van ons dagelijks werk en staat ook bij onze ledengemeenten hoog op de agenda.

Duurzaamheid gaat verder dan het terugdraaien van de thermostaat of het dak voorzien van zonnepanelen. Het gaat óók om productie en toepassing van duurzame materialen, opwek van duurzame energie, minder afval, noem maar op.

In onze advisering focussen wij de komende tijd steeds meer op

dit soort duurzame keuzes die bijdragen aan een of meerdere van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties, waaraan ook Nederland zich heeft gecommitteerd.

Denk bijvoorbeeld aan versterking van het oude landschap bij plaatsing van windturbines, verduurzaming van historische panden en gebruik van biobased-bouwmaterialen.

Arnhem zet adviseur Gelders Genootschap in als DuMo-coach

Bron: gemeente Arnhem

Sinds 2024 vervult onze adviseur Roy Oostendorp bij gemeente Arnhem de rol van DuMo-coach. DuMo staat voor duurzame monumentenzorg. Roy adviseert particulieren, woningcorporaties en vereniging van eigenaren over verduurzaming en vergunningen en subsidies daarvoor. In 2024 bracht hij ruim vijftig adviezen uit.

Arnhem heeft 1400 monumenten en negen beschermde stads- en dorpsgezichten, samen goed voor 14 duizend adressen. Roy kan onmogelijk al die adressen bezoeken, dus kiest Arnhem voor een wijkgerichte aanpak met focus op de beschermde gezichten. Daar gaat Roy in 2025 mee door.

Op de agenda:

Een menukaart met koppelkansen: duurzaamheidsmaatregelen die de energierekening verlagen én de cultuurhistorische waarden versterken.

Ook organiseert Roy samen met gemeente Arnhem een cursus en wil een subsidieregeling laten vaststellen en het vergunningen-traject versnellen.

Oefensessies Nieuwe Regels Landschap

Er komt van alles af op ons landschap: neem alleen al de landbouwtransitie, de energietransitie, de woningbouwopgave en een toekomstbestendige inrichting van het rivierengebied. Dit vraagt om zorgvuldige afweging. Daarvoor heeft provincie Gelderland nieuwe regels gemaakt die ervoor moeten zorgen dat ontwikkelingen bijdragen aan de kwaliteit van het landschap. In 2024 organiseerden wij samen met de provincie en BoschSlabbers regionale oefensessies om ambtenaren kennis te laten maken met de nieuwe regels.

In de nieuwe regels heeft provincie Gelderland belangrijke principes geformuleerd. Zo weegt landschapskwaliteit overal mee en niet alleen in specifieke gebieden en worden kwaliteiten en ontwikkeldoelen via een gebiedsgericht proces benoemd. Hierdoor worden partners en gemeenten betrokken bij de uitvoering.

Om de nieuwe manier van werken eigen te maken, waren wij in 2024 medeorganisator van oefensessies. Ambtenaren werkten met praktijkcasussen en een stappenplan om te leren hoe ruimtelijke ontwikkelingen bijdragen aan een hoogwaardig landschap. Meerwaarde van de sessies: ambtenaren wisselden volop ervaringen uit en leerden ook van elkaar.

Wij presenteerden tijdens de oefensessies een vergelijking tussen een kwalitatieve en een kwantitatieve benadering van landschapskwaliteit. Hoewel puntensystemen misschien objectief zijn, is een ontwerpgerichte, kwalitatieve aanpak vaak beter geschikt om een waardevol landschap te behouden en te versterken.

Kansen en knelpunten in beeld:

Meerdere perspectieven

● OMGEVINGSTAFELS

Complexe plannen in een vroeg stadium integraal bespreken: dat gebeurt aan Omgevingstafels in verschillende gemeenten. Hier zitten stedenbouwkundigen, architecten, cultuurhistorici en andere experts aan tafel. Samen brengen zij vroeg in de planvorming kansen en knelpunten in beeld en geven initiatiefnemers oplossingsrichtingen mee. Zo komen we samen tot betere ruimtelijke kwaliteit.

Gemeente West en Waal werkt al regelmatig met Omgevingstafels. In 2024 werden er vier georganiseerd. Experts in onder meer water, wonen en verkeer keken samen naar grootschalige woningbouwprojecten, inbreidingen, herstemmingen van wederopbouwboerderijen en naar een plan voor appartementen in een voormalig fabriekspand. Initiatiefnemers konden aansluiten om hun ideeën toe te lichten en na afloop van de omgevingstafels kregen zij de integrale tafeladviezen mee.

Een groen en herkenbaar dorps-hart voor Druten

● OPEN DIALOOG IN RUIMTELIJK KWALITEITSTEAM

In het hart van Druten komt de nieuwe woonbuurt De Portier, op een terrein dat jarenlang braak lag. Straks vind je hier in een groene omgeving hoge bebouwingsdichtheid, met een woontoren als herkenningspunt. Maar wat dit project óók bijzonder maakt: de unieke samenwerking tussen gemeente, de ontwikkelaar/architect en Gelders Genootschap.

Op ons initiatief kwam er een Ruimtelijk Kwaliteitsteam met daarin een stedenbouwkundige, een landschapsarchitect, drie raadsleden en de wethouder en werd gekozen voor een open en flexibel ontwerpproces. Raadsleden waren klankbord en zorgden ervoor dat wensen en zorgen van inwoners werden meegenomen.

Mede dankzij een open dialoog tussen alle betrokkenen, is het gelukt om binnen vijf jaar na de start van het planproces de eerste nieuwe woningen op te leveren, in een aantrekkelijke en leefbare dorpsomgeving.

Cultuurlandschappelijke inventarisatie Maashorst: basis voor ontwikkelen met kwaliteit

Erfgoed is met de komst van de Omgevingswet een integraal onderdeel van het Omgevingsplan geworden.

Dit vraagt om een helder overzicht van welke cultuurhistorische waarden je in huis hebt als gemeente. Voor Maashorst deden we een uitgebreide cultuurlandschappelijke inventarisatie, waar we inwoners bij betrokken.

We maakten een historische landschappenkaart, een serie thematische kaarten en een ruimtelijke karakteristiekkaart. Ook waardeerden we de verschillende landschapselementen op gaafheid, zeldzaamheid en beeldkwaliteit. We maakten de gegevens uniform en toegankelijk, zodat die breed toepasbaar zijn.

“Met dit overzicht weten we wat we in huis hebben en wat het beschermen waard is”, is de reactie van gemeente Maashorst. Een mooie basis voor toekomstig omgevingsbeleid.

Veenenbos en bosch landschapsarchitecten in samenwerking met Martijn AI- impressie kasteelwal

Leren van het verleden

Door klimaatverandering krijgen we vaker te maken met hoogwater. Het Noord-Limburgse Well werd in 1933 en in 1995 zwaar getroffen door overstromingen. Daarna werden dijken aangelegd, maar er is meer nodig. Plannen om de waterveiligheid te verbeteren, moeten rekening houden met erfgoed, zoals kasteel Well en de (Rijks)monumentale begraafplaats.

In een team met waterschappers, landschapsarchitecten, archeologen, erfgoedadviseurs, ruimtelijke planners en bewoners hebben we in 2024 hard gewerkt aan een Ruimtelijk Kwaliteitskader voor Well.

Leren van het verleden

Samen met collega-erfgoedadviseurs van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed hebben wij in het team steeds gepleit voor leren van het verleden. En dat is goed gelukt. Gelukkig, want een puur technologische benadering van wateruitdagingen is zelden voldoende. We moeten het leervermogen van vroegere gemeenschappen omarmen als we hedendaagse ruimtelijke en maatschappelijke opgaven willen aanpakken.

Op zoek naar integrale oplossingen

Hoe hebben bijvoorbeeld historische ensembles en (water) systemen gefunctioneerd? Wat verbeterde de overstromingscapaciteit in het landschap? Hoe kunnen we toekomstige landschappen zo ontwerpen dat zij wateruitdagingen aankunnen? Kortom: op zoek gaan naar integrale oplossingen voor erfgoed, natuur en samenleving is het antwoord.

Goed gelukt kader

In het Ruimtelijk Kwaliteitskader is veel aandacht voor de historische waarden en zijn ook ontwerpen geschetst die de waterveiligheid sterk vergroten en de kwaliteit van de leefomgeving en erfgoedwaarden versterken. Helaas moet een aantal bomen weg omdat zij op een plek staan waar een waterkerende wal moet komen. Wel komen er nieuwe bomen en boomgaarden die klimaatproof zijn en die passen in de historische aanleg.

Veenenbos en bosch landschapsarchitecten in samenwerking met Martijn AI- impressie voetgangersbrug

Ithaka-prijs voor Oorlog in Arcadië

Arcadië: het paradijs op aarde. Zo werden Nederlandse kastelen en landgoederen eeuwenlang gezien. Dit werd in de Tweede Wereldoorlog ruw verstoord: kastelen en buitenplaatsen werden gevorderd, bewoners verdreven en eigendommen raakten onherstelbaar beschadigd.

In het publieksboek Oorlog in Arcadië 1940-1945, geschreven door onze experts Elyze Storms-Smeets en Nick van den Berg (met bijdragen van zeventien andere auteurs), is er van alles over te lezen. Het boek won in 2024 de Ithaka-prijs, een prestigieuze beloning voor de beste historische publicatie over kastelen en buitenplaatsen.

Op basis van archiefonderzoek, ooggetuigenverslagen en veldwerk, brengt het boek een onderbelicht hoofdstuk van de Nederlandse geschiedenis in beeld. Niet alleen de fysieke schade aan kastelen en landgoederen staat centraal, maar ook de menselijke impact.

Het boek is onderdeel van het bredere project Oorlog in Arcadië, dat we in 2024 afronden en dat we samen met de Nederlandse Kastelenstichting uitvoerden. We maakten ook een handreiking voor landgoedeigenaren en -beheerders voor de omgang met erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog en deelden vier korte documentaires. In een landelijke database is verder informatie te vinden van honderden landgoederen en er is een actieve *community of practice*.

Bestuur en organisatie

Vereniging

Gelders Genootschap is een vereniging van 51 gemeenten in Gelderland, twee in Limburg en de gemeente Oss. Via de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering (ALV) hebben onze leden zeggenschap over onze koers en ons financieel beleid. Natuurlijk gaan we tijdens zo'n ALV ook breder met elkaar in gesprek over actuele ontwikkelingen.

Bestuur

Eind 2024 bestond ons bestuur uit:

- **Jan Markink** (voorzitter en oud-gedeputeerde Gelderland)
- **Jacoline Hartman** (wethouder West Betuwe) (aspirant*)
- **Patricia Hoytink-Roubos** (burgemeester Overbetuwe)
- **Anne Janssen** (wethouder Wageningen en waargenomen door burgemeester Floor Vermeulen)
- **Ingrid Lambregts** (wethouder Doetinchem)
- **Peter Messerschmidt** (wethouder Apeldoorn)
- **Martijn Pijnenburg** (wethouder Harderwijk)

*wordt formeel benoemd op de ledenvergadering op 27 juni 2025

Wijzigingen bestuur in 2024

Op 5 juli 2024 liep de eerste benoemingstermijn van de burgemeester van Culemborg Gerdo Grootheest af en hij is niet beschikbaar voor een nieuwe termijn.

Op de bestuurlijke agenda in 2024

In 2024 kwam het bestuur vijf keer bijeen en besprak onder meer de jaarcijfers, de voorbereiding van de Algemene Ledenvergadering, verdienmodellen, huisvesting, bestuurswijzigingen en diverse actuele ontwikkelingen en projecten.

Bureau

Namens de vereniging adviseren en ondersteunen 32 medewerkers van het bureau van het Gelders Genootschap zijn leden.

ISO

Wij zijn al ruim twintig jaar ISO-gecertificeerd. Voor ons waardevol, omdat we zo borgen en laten zien dat wij volgens duidelijke en vaste procedures werken en de tevredenheid van onze leden en andere relaties monitoren. Bureau KIWA toetst jaarlijks of wij ook volgens de ISO-normen (9001/2015) en afgesproken procedures werken. Zo blijven we onszelf scherp houden en werken permanent aan verbetering van onze dienstverlening.

Verbouwing kantoor

In 2024 zijn in ons kantoor twee belhokken geplaatst, om rustig online of telefonisch te kunnen overleggen. We werken aan plannen om ons gebouw verder te verduurzamen, onder meer door vervanging van verouderde installaties. Ook willen we het interieur graag een eigentijdse uitstraling geven.

Ondernemingsraad

Eind 2023 is de nieuwe Ondernemingsraad (OR) van start gegaan met een aantal onderwerpen die ook in 2024 prioriteit hadden. Vooral het nieuwe functiehuis met nieuwe functiebeschrijvingen was een belangrijk onderwerp.

De OR heeft op basis van de conceptfunctiebeschrijvingen veel reacties opgehaald bij medewerkers en die feedback heeft gezorgd voor een verbeterd functiehuis en aanpassingen in de verschillende functiebeschrijvingen.

In 2024 vroeg de OR ook aandacht voor het actualiseren van de CAO. Op onderdelen is die verouderd, zeker als het gaat om arbeidsvoorwaarden en mobiliteit. Hier zijn goede stappen in gezet en in 2025 komen we tot een nieuwe CAO voor Gelders Genootschap.

Samenstelling commissies en kwaliteitsteams in 2024

De meeste gemeentes werken al jaren met brede, integrale adviescommissies voor omgevingskwaliteit.

Bert Statema (links) in gesprek

Afscheid Dertig jaar commissie- voorzitterschap

Toen Bert Statema wethouder was in de gemeente Beuningen, had hij regelmatig contact met adviseurs van het Gelders Genootschap. Die kennismaking beviel goed, dus toen Gelders Genootschap hem na zijn bestuursperiode in 1994 vroeg of hij voorzitter wilde worden van een 'welstandscommissie' was de keuze snel gemaakt. Na dertig jaar nam hij begin 2024 afscheid en keek in een interview terug op drie interessante decennia voorzitterschap van ruimtelijke commissies.

Leden Gelders Genootschap

Aalten Apeldoorn Arnhem Barneveld Berg
en Dal Berkelland Beuningen Bronckhorst
Brummen Buren Culemborg Doesburg
Doetinchem Druten Duiven Ede Elburg Epe
Ermelo Gennep Harderwijk Hattem Heerde
Heumen Lingewaard Lochem Maasdriel
Montferland Mook en Middelaar Neder-Betuwe
Nijkerk Nijmegen Nunspeet Oldebroek Oost
Gelre Oss Oude IJsselstreek Overbetuwe Putten
Renkum Rheden Rozendaal Scherpenzeel Tiel
Voorst Wageningen West Betuwe West Maas
en Waal Westervoort Wijchen Winterswijk
Zaltbommel Zevenaar Zutphen